

PARK: BİR İHTİMAL

[HATIRLAMA]

Türkiye’de 1990’ların sonundan itibaren “kamusal mekânda sanat” üzerine katmanlanan tartışma ve deneyimler dış mekânda sanat pratiklerini yaygınlaştırdı. Avrupa Birliği müzakerelerinin getirdiği destek yapıları, iş birlikleri ve paralelinde oluşan sosyal, politik ve ekonomik ortamla İstanbul, 2000’lerin ikinci yarısında dünyanın gözde kentlerinden birine dönüştü. 2009 ile 2011 yılları arasında, British Council’in yerel partnerlerle yürüttüğü *My City* [Benim Kentim] ile *Kültürel Aracılar* gibi fon destekli kapsamlı projeler yapıldı. SALT’ın yayıma hazırladığı *PARK: bir ihtimal [Hatırlama]* e-yayını, yine bu dönemde gerçekleştirilmiş olan *PARK: bir ihtimal* adlı dış mekân sergisini yeniden yorumlamaya açıyor.

— Vasıf Kortun, Aralık 2016

“Parkların ne olduğu ve ne olabileceği üzerine farklı sanatçıların yapıtlarını bir araya getiren bu sergi, gündelik hayatımızda içinden geçip gittiğimiz mekânların barındırdıkları öyküler ve potansiyellerle ilgileniyor. Parktan şehre, oradan da içindeyken kanıksadığımız düzenlere başka açılardan bakmaya davet ediyor. Bu mekânları kullanım biçimlerimizi, bu düzenlerde barınma biçimlerimizi değiştirirsek neler olabilir sorusunu soruyor. Bu soruyla kenti ve ‘kamusal’ alanı ve tabii kendimizi tekrar tekrar yeniden şekillendirebilmek mümkün. *PARK: bir ihtimal* bir yandan da sınırlı kaynaklarla, kendine yetecek düzeneklerin nasıl çalışabileceklerine dair tezler üretiyor.”

— Can Altay, *PARK: bir ihtimal* sergi kataloğu, 2010

4
PARK: BİR İHTİMAL
CAN ALTAY

8
HATIRLAMA I
VASİF KORTUN & CAN ALTAY

15
ÖN ÇALIŞMALAR

30
HATIRLAMA II
VASİF KORTUN & CAN ALTAY

37
BİLEŞENLER

PARK: BİR İHTİMAL

CAN ALTAY

Şu anda Nils Norman'ın *Kamusal Çalışma ve Oyun Alanı Heykeli İstanbul* adlı yapıtında oturmuş (tam da onun istediği gibi; kucağımda bilgisayarım) bu yazıyı yazıyorum. Norman'ın eleştirisi net: Kamusal mekân gittikçe kapanıyor! Sanatçının kendisi de, ben de (mekânın kullanıcısı) bu eleştirinin parçası aslında. Zira kamusal mekân özelleşmekle kalmıyor, koruganlaşıyor (*bunker*'laşıyor) da.

Bu satırları “kamusal”ın sadece “devlete dair” anlamına geldiği bir coğrafyada yazsam da; gittikçe daralan, gittikçe kapanan ve kamusal/umumi alan bırakmayan; kapandıkça özelleşen, özelleştikçe birey hareketliliğini ve yaşamı kısıtlayıp rantsal değer spekülasyonu artışını canlandıran dünyanın, hemen hemen bütün şehirlerinde bu böyle! Hatta çoğunda, sanat gibi ulvi faaliyetler de, sanatçılar gibi özünde güvencesiz üreticiler de bu sürece alet olabiliyor.

Nils Norman'ın bir diğer eleştiri konusu da; kamusal mekân daralırken, içinde bulunduğumuz

sistemin işlemesi için bize sunulan seçenekler: Ya tüketeceksin, ya da fazla oyalanma ve ortarlarda gözükmek!

Eğer fırsatım olsaydı, eve kapanıp, internette bir kamusal simülasyonu yaşayabilirdim. Fakat artık bu da uzun süremiyor. Zira, bihaber web sitelerini dolaştığım her an, pazarlama stratejileri için bilgi ve belge üreten bir kobayım.

Öte yandan, şehrin en pahalı semtlerinden birinde, adı bile kendi kadar değişken (kamusal mekânın isimlendirilmesi) bir parkta, bir heykelin üstünde oturup çalışarak, bu koşullara dolaylı bir eleştiri üretilmesine katkıda bulunuyorum. Ne de olsa sanat yapıtı, “ben” ya da “siz”, “o”nunla beraber anlam üretmedikçe pek bir işe yaramıyor.

Bu sergi, işte böyle bir endişeyi temel alarak başladı: Zaten yaşamsal olanı doğru dürüst barındıramayan kamusal alan iyice kapanırken, muhteviyatı itibarıyla kompleks bir ekosistem olan

“kent” ve onun alt-kozmosu olarak “park”ı anlayarak, başka bir ihtimal üzerinden yeniden üretmek.

Serginin derdi nostaljik bir geriye bakış değil. Bunu Sinek Sekiz’in ve Ceren Oykut’un çalışmalarıyla sezebilirsiniz.

Geçmişe bakmak, sadece onu özlemek, döndürülemeyecek bir zamana bugün sahip olmanın fantezisi üzerinden kendini hırpalamak anlamına gelmemeli. Oykut, *Mayıs’ta ve Temmuz’da Nihori* isimli iki parçalı işinde bize bunu göstermeye niyetli: Çocukluğundaki komşu bostanların bozulup, yerine -trajik olaylarla yapılan- villalara rağmen Nihori’deki (Yeniköy) sokağı hâlâ güzel. *Temmuz’da Nihori*’deki havuz inşaatında eğlenen işçiler bu umudun işareti. Tabii kaderci bir bekleyiş önermiyor. Umudun olduğuna inanıp -o doğrultuda- icabında sınırları, bariyerleri hiçe sayarak yaşamayı yansıtıyor.

Sinek Sekiz de bunu yaptı aslında. “Kent’in ortasında, açık alanda, hele de bu parkta katiyen durmaz, büyüzmez, yapamazsınız” sözlerine inatla çalışmaya başladılar. Parkın tahayyülünde pek yer almayan “tarımsal üretim”leriyle; geçmişten çok öğrenen ama bugünün ve geleceğin

gereksinim ve anlayışına uygun, kendi kendine yeten ve “su”dan başka bir bakım gerektirmeyen, ilaçsız, desteksiz bir küçük bostan kurdular.

Gıdanın üretimi de tüketimi de (tıpkı kamusal alan gibi) son derece siyasi ve kapatılmış bir alan. Bu, uluslararası politikaların desteksiz bıraktığı yerel tarımdan, ağzımıza attığımız lokmayı kimden, nasıl alacağımıza kadar uzanan bir siyaset. Kent bostanı, kent içinde bir rekreasyon alanı olarak varsaydığımız ve hafife aldığımız parkı, alternatif bir üretim mekânına dönüştüren bir jest. Bizlere “bir ihtimal” daha olduğunu hatırlatıyor ki bu da “ölmek” değil.

Serginin geri kalanını oluşturan, sergiyi tamamlayan ve bir arada tutan diğer çalışmalar, kolektif bir sürecin ürünleri. 2009-2010 döneminde Sabancı Üniversitesi’nde verdiğim “Art in Public” [Kamuda Sanat] dersi bünyesinde, bir yandan kamusal alanın tahayyülüne, bir diğer yandan da kentin kompleks biçimde üretilmesine ve bu süreçte beliren veya kaybolan “kent hakkı”na değinildi.

“Park”ı bir vaka olarak ele alıp, serginin ilk tohumlarını 10 kişilik “Park Grubu” (Özgür Atlagan,

Suat Can Beldek, Onur Ceritoğlu, Ilgı Çandar, Didem Erk, Merve Kılıçer, Pınar Koçak, Nihan Somay, Nihan Taşbaşı, Atalay Tügel) ile beraber attık. Aralarından üç kişi (Özgür Atlagan, Onur Ceritoğlu, Nihan Somay) projeyi benimseyip devam etti. Elif Kılıç ile Ateş Uçul’un da sonradan ekibe dâhil olmasıyla, üç projenin üreticileri belirlenmiş oldu.

Bu üç proje: Sergideki parçaları bir arada tutacak, bir yandan kullanıldıkça anlamlanan, bir yandan üzerinde barınılabılır bir sınır üreten heykel/mimari eleman/park mobilyası olan *Ahşap Tünek*. “Çimlere basmayın” uyarılarıyla büyümüş kuşaklara inat; çimleri yürüyüş yoluna taşıran, park içi sınırları kısmi de olsa hiçe sayarak güçlenen *Çimenler* ve parkı bizim müdahalemizden bağımsız, olduğu gibi yaşayanların, parktan geçenlerin, gelip geçenlerin hikâyelerini dinleyerek parka yeniden bakabileceğiniz *Dinle-Gez*.

Nesnelerin etraflarında bir meclis oluşturmak suretiyle, siyasi bir güç kazanacaklarını düşündük. Sanat eserlerinin deneyimlerle anlamlar üretirken, sergilerin de aslında bu anlam üretiminin paylaşıldığı kolektif, sosyal alanlar olduklarını gördük. Kentin sıkıntıları ve kamusal

alanın daralmasından, doğa-kültür arası yapay ayrımlara kadar giden evrensel sorunlarla uğraşmanın yolunun faal ve müdahil olmaktan geçtiğine kanaat getirdik. Sonuç olarak bu sergi, parkın ne olduğuna ve neler olabileceğine dair tezler üretiyor. Fakat bunları yazarak değil de yaparak öneriyor. Açıkta, herkesin geçtiği, kullandığı bir parkta, sadece görülmeye değil; kullanıma açık, kullanıldıkça anlam kazanan ve kendi yaşam döngüsüne sahip birtakım yapıtlarla tezlerini üretiyor ve öneriyor *PARK: bir ihtimal*. Naif bir iyi niyetle değil, dokunmamayı tercih eden bir mesafeyle değil, nostaljik bir hayıflanma ile değil, parka dışarıdan gelmiş olmanın sorumluluğunu alarak ve kendini ortaya koymaktan çekinmeden.

— *PARK: bir ihtimal* sergi kataloğu, 2010

HATIRLAMA I

VASİF KORTUN & CAN ALTAY

Vasıf Kortun: 2009 yılı sonuna doğru, Garanti Bankası'nda ilişkide olduğum birim, Nişantaşı Cumhuriyet Parkı'nda bir sergi yapma gündemiyle Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi'ne böyle bir projenin nasıl yürütülebileceğini danıştı. Maçka ve Nişantaşı, 2002'de Fulya Erdemci'nin gerçekleştirdiği *İstanbul Yaya Sergileri 1 / Nişantaşı*¹ sergisinin ardından, konuyu bayağılaştıran ve vitrin kültürüne dayanan birtakım projelere şahit olmaktadır. Parkın Maçka girişine, ilçe belediyesi tarafından bir dizi büst ve heykel sıralanmıştı.

1. *İstanbul Yaya Sergileri 1/Nişantaşı: Kişisel Coğrafyalar, Küresel Haritalar* sergisi, 29 Eylül-28 Ekim 2002 tarihlerinde Fulya Erdemci'nin küratörlüğünde ve Şişli Belediyesi'nin iş birliğiyle düzenlendi. Sanatçılar: Erdağ Aksel, Gülçin Aksoy, Nevin Aladağ, Hüseyin Alptekin, Halil Altındere, Kutluğ Ataman, Recai Aynan, Gökhan Avcıoğlu, Selim Birsnel, Önder Büyükerman, Hasan Çalışlar, Ergin Çavuşoğlu, Yüksel Demir, Cevdet Erek, Kerem Erginoğlu, Köken Ergun, Ayşe Erkmen, Leyla Gediz, Ali Gürevin, Şirin İskit, Arhan Kayar, Serhat Kiraz, Merve Kitapçı, Mehmet Konuralp, Enis Özbek, Ebru Özseçen, Aziz Sarıyer, Derin Sarıyer, Nevzat Sayın, Ahmet Soysal, Özlem Sulak, Fuat Şahinler, Hale Tenger, Ahmet Tercan, Canan Tolon, Mürüvvet Türkyılmaz, Emir Uras, Demet Yoruç ile Bağımsız Fason Hareketi (Murat Bayındır, Enis Özbek, Ertuğ Sönmez, Murat Şahinler).

Nişantaşı girişinde de uzunca bir zamandır 16 Türk devlet kurucusunun -Halil Altındere, Serkan Özkaya ve Karolin Fişekçi gibi sanatçıların nüktedan işlerine konu olmuş- yüzeyleri altın yaldızla filan boyalı, sanki onları gören olmuş gibi "aslına uygun" cam elyafı büstleriyle tamamına tepeden bakan büyük ve güdük bir Atatürk anıtı vardı.

Nişantaşı Cumhuriyet Parkı'nda ne yeni bir sabit heykel ne de geçici ve şık bir enstalasyonla müdahalenin doğru olacağını düşündüğümüz için bankadan bunun bize yapılmış bir teklif olarak değerlendirilmesini rica etmiş, ardından da sana başvurmuştuk.

Konu, insanlar ile nesneler arasında değil, bazı nesneler aracılığıyla insanlar ile insanlar arasında gelişmeliydi. Park zaten heykel doluydu ve kaderi mahallenin berduşlarına bırakılmış bu öksüz nesneleri merak edip inceleyen de yoktu. “Heykel”liğinden hiç şüphe edemeyeceğiniz ve o kategoride olduğu için de “her neyse” deyip önünden geçiverdiğiniz nesnelerdi işte... Bu taş, mermer ve metal yığınının yeni bir ekleme yapamazdık. Yani, sokakta sanat konusuna, açık mekânlara geçici olarak müdahil edilen nesneler gibi bakmıyorduk.

İyi pratikler 15-20 yıl öncesinden bildiğimiz, üzerine konuştuğumuz *Project Unité*² ve *Culture in Action: A Public Art Program of Sculpture Chicago*³ gibi projelerdi. Nişantaşı Cumhuriyet Parkı'nın bir geçiş alanı, oldukça güvenli bir koridor; mürefeh, Avrupai bir kent yaşamı algısına denk gelen bir bölge; hoşgörüsü kültür ve sanata dair bir ön

kabulü içeren, ayrıcalıklı bir yer olduğunun farkındaydık. Bundan -her nedense- biraz da utanıyorduk aynı zamanda. Neden bir mahalle oluşumu değil de burasıydı?

O dönemde, bir yandan *Kültürel Aracılar* projesini koordine ederken bir yandan da *PARK: bir ihtimal* ile ilgileniyorduk. 2010 Avrupa Kültür Başkenti projelerinin görmezden geldiği kent çeperlerine odaklanan ve “çağdaş kültürel dayanışma ve kurumsal çalışma modelleri geliştirmeyi amaçlayan” *Kültürel Aracılar*, Maltepe'deki Gülsuyu-Gülensu'da açılan dükkân ile mahallede yaşanan kentsel dönüşümün tartışıldığı ortak bir platform oluşturmayı amaçlıyordu.⁴ *PARK: bir ihtimal* ise, Nişantaşı Cumhuriyet Parkı için planlanmıştı ancak, iki proje arasında ortak isim ve yakınlıklar vardı... Ayrıca, her ikisi de fonlanmaktaydı.

2. *Project Unité*, 1 Haziran-30 Eylül 1993 tarihlerinde, Firminy'de Le Corbusier tarafından tasarlanan Unité d'Habitation sosyal konutlarında üretilen, mekâna özgü 44 işten oluşmuştur.

3. *Culture in Action: A Public Art Program of Sculpture Chicago* kapsamında, 1992-93 yıllarında Chicago'da, sanatçılar ve yerel toplulukların iş birliğiyle güncel sanat projeleri gerçekleştirilmiştir.

4. <http://kulturel-aracilar.blogspot.com.tr>

Can Altay: O sıralarda ben de Sabancı Üniversitesi için “Art in Public: Positions, Participation, Urbanity” [Kamuda Sanat: Pozisyonlar, Katılım, Kentlilik] adlı bir ders kurgulamıştım. Bu hem kendi dertlerimi, üzerinde kafa yorduğum meseleleri açmak ve tartışmak için bir fırsat hem de bu konuya hak ettiğini düşündüğüm zamanı ayırabilmek için bir bahane olmuştu açıkçası. Ne zamandır sanat faaliyetleriyle kent meselelerinin kesiştiği bir yerde duruyordum ama tam anlamıyla “açıkta” hiç iş yapmamıştım.

“Kamusal heykel” denen şeye karşı benzer hisler besliyordum ve “anıt”ların aslında “unut”maya yaradığını yıllar önce Robert Musil’den öğrenmiştim.⁵ Kent mekânına dair ne kadar uzun zamandır merak ve bir nevi büyülenme içerisinde olduğumu da inkâr edemem. Bahsettiğim ders tam böyle bir eksene otururken senden “parkta bir şeyler yapma” önerisi gelince tabii ki üzerine atladım; hem fonlanacak hem de dersin getirdiği zaman, odak ve kolektif potansiyelini devreye sokabilecektik.

5. Robert Musil, *Yaşarken Açılan Miras*, Çeviri: Ahmet Cemal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Mart 2009.

6. İrem Çağıl’ın 2008’de Egemen Özkan ile kurduğu Sinek Sekiz Yayınevi, sürdürülebilir yaşam konusuna odaklanmaktadır.

Nitekim o dönem yine acayip iyi tiplere denk geldim; Nihan Somay, Özgür Atlagan, Merve Kılıçer ve Onur Ceritoğlu, projeye en sıkı tutunanları oldu ama sınıfın tamamı bir derece ilgilendi bu işle diyebiliriz. Dönemin hatırı sayılır kısmını bir yandan seminerlere, bir yandan da parkta toplamaya başladığımız gözlemleri ve karşılaşmaları incelemeye ayırdık.

Bir noktada Ankara’dan eski öğrencim Ateş Uçul geldi ve projede kalıcı rolünü aldı; yine o sıralarda, SALT’ın kuruluş sürecinde Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi’yle Garanti Han’ı paylaşan ve Garanti Galeri’de çalışan Elif Kılıç da çekirdek ekibe dâhil oldu. Her birinin katkısı büyüktü. Ve tabii projeye katkılarıyla Nils Norman ve Ceren Oykut; bostanı üstlenen Sinek Sekiz⁶, iletişim aygıt ve arayüzlerini üstlenen Future Anecdotes⁷ ile *PARK: bir ihtimal*, bir nevi küratöryel ama müelliflerin sıkça birbirine bulandığı bir birliktelik arz etmeye başladı.

7. Aslı Altay’ın kurduğu tasarım stüdyosu Future Anecdotes, sergi sırasında Mary Ikoniadou ortaklığında Londra’da faaliyet gösteriyordu. Sonradan İstanbul’a taşınan stüdyo, sanatçılar, mimarlar, küratörler, yayıncılar ve kültür kurumlarıyla yakın temas içerisinde çalıştı. Future Anecdotes İstanbul, tasarımın görsel, yazınsal ve mekânsal mecralarda anlatı kurma becerileri üzerine odaklanıyor; sergi tasarımı ve mekân projelerinde Can Altay ile ortaklaşa çalışıyor.

Soruya dönersek; tüm bunlar projenin bir şekilde içeriden, fonlanan, Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi tarafında iyi organize olmuş, nasıl olduysa belediye tarafından da kabul gören bir sürece eklenmesi sayesinde de gerçekleşebildi. Tabii, hiç açıkta iş üretmemiş bir sanatçıyı bir parka davet edip “Gel burada başka sanatçılarla bir şeyler yap” gibi bir misafirperverlik de İstanbul için olağan dışı mıydı, bilmiyorum.

Bağlama gelirse; *Kültürel Aracılar: Gülsuyu-Gülensu* projesi gibi ihtilaflı bir yerde olmasındansa, Harbiye-Nişantaşı aksında yer almasıyla ilgili benim bir derdim olmadı açıkçası. Daha iyi karşılanacağı için değil, hatta tam aksine, yakından baktığımızda her kent parçasının sunduğu mikrokozmista genele dair tüm çatışmaları, açmazları ve tabii ihtimalleri gördüğümüz için. Yani, saygım sonsuz ama sorunu uzakta tanımlamak (sanki Batı’nın temel hatalarındandır), sorunsuz bir yerden çareler sunmaya gelebileceğin yanılmasına düşmeyi de kolaylaştırıyor. Yakına da, uzağa da bakıp bulaşabilmek gerekiyor; acaba bu bahsettiğin iki projeyi o yüzden mi bir arada düşünüyorsun?

V.K.: Utanmak sözünü geri alıyorum; aklımdaki edinilmiş/egitilmiş, hafif bir suçluluk duygusuydu.

Aslında, iki projenin aynı zamana denk gelmesi, birbirinden uzakta durmayan gruplar da içermesi onları bir arada düşünmeme neden oldu. Her zaman eğreti, üstümüze bir türlü oturmayan giysi gibi görünen ama hâlen kullanmaya çalıştığımız birtakım tabirler var. Sözlüğümüz umuma ait olmayan bir kamudan devraldığımız kötü bir çeviri sözlüğü... “Umumda sanat” olmuyor, “kamuda sanat” olmuyor, “kamu” zaten hiç olmuyor. Kamusal public’e karşı geliyorsa kamu neye karşı geliyor? Tüm bunlar bir yana, “sorunu uzakta tanımlamak” dediğin kuzeybatı Avrupa sanat dünyası menşeli racon, *Kültürel Aracılar: Gülsuyu/Gülensu* projesinde vardı ama asıl yürütücü olan Oda Projesi⁸ bu durumları müzakere etmeye gayret ediyordu; durumun farkındaydılar. Yerli ve yabancı birçok araştırmacının İstiklal’den Tarlabası’na uzanarak “saha araştırması” yapıp akşamları yuvalarına döndüğü o zamanda Gülsuyu’na gidiş bile alışageldik formatı bozabiliyordu. O bölgede roller netti; öznenin sesi de, mecrası da vardı. Kapasite geliştirebilecek araçlarla ilişkiyi sürdürmek ve aracılık müessesesinin sınırlarının farkında olmak mühimdi.

8. Oda Projesi, Özge Açikkol, Güneş Savaş ve Seçil Yersel’den oluşan bir sanatçı kolektifidir. 1997’de başlayan birliktelik, 2000’den itibaren bir projeye dönüşerek 2005’e kadar Galata’da bulunan kâr amacı gütmeyen bağımsız mekânında birçok proje, buluşma ve harekete ev sahipliği yapmıştır.

İki proje birbirine farklı bir noktadan da bakışımıydı. Philipp Misselwitz, *Kültürel Aracılar* projesinin yürütücülerindendi. Kendisiyle 4. Uluslararası Rotterdam Mimarlık Bienali sergilerinden birini, *Açık Şehir İstanbul* projesini gerçekleştirdiniz. Misselwitz, o dönemde British Council İstanbul’un direktörü olan Ruth Ur’un eşiydi. Ruth Ur ise, ciddi bir Avrupa Birliği fonu eşliğinde *My City* [Benim Kentim]⁹ projesini hayata geçirmişti. Tüm bunlar sokak ile sanat arasındaki ilişkiye dair hâlen sürmekte olan ciddi tartışmaların başladığı döneme işaret ediyor. Bu, bir yandan somut olarak Gezi direnişine de bağlanabilir. Mesela, “pembe iş makinesi” ya da Gezi Parkı bostanı; o tecrübe ve denemelerle biriken bilgi pratiklerinin devamı gibi...

9. *My City* [Benim Kentim], iki eksenli bir güncel sanat projesiydi. Birinci eksen, Türkiye’nin seçili beş kentinde Avrupa’lı beş sanatçı tarafından gerçekleştirilen “kamusal mekânda sanat” ve bunların çevresindeki programlardan oluşmaktaydı. İkinci eksen ise, Türkiye’den altı sanatçının Avrupa’daki sanat kurumlarında katılacağı, üç aylık konuk sanatçı programlarıydı. Proje, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından Sivil Toplum Diyalogu: Kültür Köprüleri programı kapsamında desteklenmiş; British Council tarafından, Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi ve Anadolu Kültür iş birliğiyle 2009 ile 2011 yılları arasında Esra Sarıgedik tarafından yürütülmüştür.

C.A.: Bu mesafe meselesi de önemli aslında. Evet, Gülsuyu-Gülensu gerçeği herhangi bir “Tarlabaşı-gezer”in idrak edebileceğinden daha oturmuş ve angaje bir toplumsal örgütlenme içeriyordu, hâlâ da öyle... Geçen zamana rağmen devam eden bir direniş ve alternatif arayışı söz konusu. Devridaim olan bunca kentli entelektüelin çabasının bu süreçte bir kıymeti olduğuna kesinlikle inanıyorum ama. Herkesin uzaklardan da olsa, “Doğru yoldasın, devam et” diyen birilerine ihtiyacı var. Ayrıca, yerelde hafife alınamayacak donanımın, gelip geçenlerin söylemlerinden beslendiğini de düşünüyorum. Bugünlerde büyük şehir ve ilçe belediyeleri dönüşüm planlarını onaylamanın eşliğinde ve hâlen bu bilgiyi orada yaşayanlarla paylaşmaktan imtina ediyorlar. Kamu böyle bir şey sanırım, devletli ve umuma hiç yüz vermeyen... O sözlükte birbirlerine işaret ediyorlar öte yandan.

Misselwitz ile çetrefilli bir ortaklığımız oldu; 4. Uluslararası Rotterdam Mimarlık Bienali ve sonrasında Depo’da gerçekleştirilen *Açık Şehir İstanbul* sergileri için yoğun ve hararetli bir çalışma dönemi geçirdik. Aynı yerlerden geldikimizi inkâr etmeyeceğim; o “kalkınmacı” söylemlerden gelen çözüm odaklı biriydi, benimse

medeniyete inancım o kadar sağlam değildi. Yine de, kente dair direnişleri, mekân hakkı ve alternatif planlama arayışları açısından çok önemli sorular soran sergiler yaptığımızı düşünüyorum.

O sergilerin hazırlık süreçlerinde, bahsettiğin Tarlabası ziyaretlerinden de yapıyorduk. Bunlardan birine, o sırada Platform'da misafir olan arkadaşım Jeremiah Day'i çağırma ile sonradan *You don't go slumming*¹⁰ olarak adlandıracağımız, midye dolma üzerinden başlayıp İstanbul'da kent siyaseti, barınma, kaynakların tüketimi, yakın tarih ve kültür aktarımına dair pek çok yere uzanan projemizin tohumları atıldı.

Gezi'yle olan ilişkiye gelince; kesinlikle bağımsız olmadıklarına katılıyorum, arayışın kaynağı ve olabilirliğe dair örnekleri ortak bir yerlerden ve iklimden doğuyor. “Kent mekânı ya da başa dönersek umumilik açısından bir ihtimal daha var olabilir mi?” sorusuna küçük ya da dolaylı bir katkı sağlayabildiyse bu yaptıklarımız, devam etmek için başka hiçbir nedene ihtiyacımız yok bence.

— Aralık 2016

10. *You don't go slumming*, Can Altay'ın ekolojiye kentsel yaklaşımı ile Jeremiah Day'in hikâyecilik ve bellek konularına yönelik merakını bir araya getirir. Enstalasyon, yaygın olmakla birlikte kısmen yasal ve genellikle tehlikeli nitelikteki midye dolma yapımı üzerinden kent ve akışlara [nüfus, mallar, su yolları] dair parçalı bir araştırma ortaya koyar. Bu iş, 2009'da *Can Altay and Jeremiah Day* (Arcade, Londra) ve *The Columns Held Us Up*'ta (Artists Space, New York), 2014'te ise SALT Galata'da sergilenmiştir.

ÖN ÇALIŞMALAR

Nişantaşı “Maçka Dimitrie Cantemir / Cumhuriyet Parkı”
Geçici Kentsel-Kamusal Sanat Projesi
Çalışma Dosyası

ANAFİKİR

Proje, parkı her şeyden önce kentin bir parçası ve kamusal mekân olarak görmekte ve bu özelliğiyle hem kente dair ipuçları barındıran hem de kentle ilgili anlamların üretilebileceği bir alan olarak yaklaşmaktadır. Park canlı, cansız, tasarlanmış veya plansız pek çok parça ve elemanın bir araya gelmesinden oluşan, bu dokuya hayat veren pek çok hareket ve akışla da şekillenen bir “ekosistem” olarak görülmektedir. Proje, parktaki ekosistemin belli unsurlarını ön plana çıkarma ve belli noktalarına müdahale etmek suretiyle kurgulanacaktır. Böylece hem kente, hem kentin ekolojisine, hem de kamusal alanın sosyo-politik boyutları üzerine soru ve öneriler içeren bir sergi yaratılacaktır. Bu sergi sadece sabit yapıların belli bir süre parkta ve çevresine dokunmadan birer kentsel eşantiyon gibi dizilmesinden ziyade, belli bir çerçeve bünyesinde, geçici mimari elemanlar, sanatsal müdahaleler ve anlık performanslar üzerinden gerçekleşecektir. Böylesi bir yapı, bir

yandan kentin ve parkın devinimine dâhil olurken, bir yandan da müdahalelerle parkın alışkanlıklarında kırılmalar yaratılmasına olanak sağlar. Bu kırılmalar hem parkın, hem kentin, hem de kamusal alanın önerebileceklerine dair soruların açığa çıkmasına ve bizzat deneyim üzerinden paylaşılmasını sağlayacaktır.

Projenin temek kaygıları, “kamusal alanın yaşama dâhil edilmesi” ve “kentin ekolojisi” olarak belirlenmiştir.

ANALİZLER VE TESPİTLER

Parkı analiz etmek amacıyla yapılan gözlemleri doku ve fiziksel çevre, kullanıcılar ve akışlar, sınırlar ve yakın çevre (parkın kentle ilişkisi) olmak üzere üç başlıkta toplamalı. Ana hatlarıyla gözlemlerde tespit edilenler, analiz haritaları ve fotoğrafları aşağıda görülebilir. En belirgin unsurlar, kullanıcılar ve akışlar devreye girdiğinde göze çarpmaktadır.

DOKU VE FİZİKSEL ÇEVRE

Parkta çift taraflı üç tane reklam panosu bulunmakta. Parkın içinde yer alan çay bahçesi aynı zamanda gözleme servisi de yapmakta. Mekânın dekorasyonunda –süslemesinde– geleneksel Anadolu motifleri ve objeleri kullanılmış. Çay bahçesi tuvalet imkânı da sağlamakta. Bunun hemen aşağısında oyun parkı ve onun da aşağısında altı boş bir çardak bulunmakta. Önemli rol oynayan bir diğer eleman da sabit heykeller. Parkta on yedisi Cumhurbaşkanlık Forsu'ndaki Türk Devletleri'nin liderleri olmak üzere toplam yirmi adet büst ve bir de Atatürk heykeli bulunmakta. Lider büstleri ve heykel parkın Vali Konağı Caddesi üzerinde kalan üst olarak nitelendirilebilecek girişin hemen önündeki meydana yer almakta. Diğer büstlerden biri parka adını veren Dimitrie Cantemir'e, hemen yanında bulunan Willy Brandt'a ve parkın ortasına yakın olan üçüncüsü de ismi yazmamakla beraber tahminen Zübeyde Hanım'a ait. Tüm büstler ve heykel bronz görünümüne sahip, ancak metal değiller. Atatürk heykelinin kaidesindeki frizde Kurtuluş Savaşı'ndan bilindik sahneler yer almakta.

KULLANICILAR VE AKIŞLAR

Sekiz metrelik bir eğim farkına sahip olan park,

Vali Konağı ve Kadırgalar Caddesi arasında bir bağlantı oluşturmakta. Parkın kullanıcılarından bir kısmı parktan bu kısa yoldan faydalanmak amacıyla geçmekte. Dolayısıyla iş başlangıç ve bitiş saatlerinde akış yoğunluğu artmakta. Bu yoğunluğa okula giden ve okuldan gelen öğrenciler de eklenmekte. Öğlen saatlerinde dinlenmek veya çay bahçesini kullanmak amacıyla yine civardaki iş yerlerinden gelenler yaklaşık bir saatliğine bir yoğunluk yaratmakta. Sigara içmek veya gezinmek amacıyla okuldan kaçan öğrenciler de çok yoğun olmamakla beraber bu saatlerde bir grup oluşturmakta. Bunun dışında her saatte anne ve çocuklarını görmek mümkün. Uygun hava şartlarında hafta sonu ailecek gelenlerin yoğunluğu artmakta. Çocukları oyun parkında oynarken ebeveynler de parkın önünde yer alan banklarda oturmakta. Çiftler ise bir başka kullanıcı grubu. Yapılan ziyaretler sırasında büstlerin önünde fotoğraf çektiren turistler de gözlemlenmiştir. Ziyarete gelenler dışında park bölgesinde çalışanlar ayrı bir grup oluşturmakta. Üst kısımda yem satan Hasan Can, parkı tam bir yaşam alanı olarak kullanan sokak insanlarından biri.

Üst giriş arkaya alındığında sağda kalan Harbiye Askerî Müzesi'nin bitişiği olan duvarın önü gece uyudukları noktalardan biri. Bu müzenin

parka en görünür yansıması standart askerî bölge tabelaları. Çay bahçesinin biri erkek biri kadın olmak üzere iki çalışanı var. Parkın alt çıkışında yer alan simitçi ve taksi durağı şoförleri parkla dışı arasında bir noktada sabit durmaktalar. Parkta çalışan belediye görevlileri ve gelip geçen seyyar satıcılar seferî bir grup oluşturmakta. Park ziyaretçilerinin sadece civar semtin mensupları olmamakla beraber farklı ekonomik sınıflara mensup oldukları dikkati çekiyor. Parkın zengin bir florası mevcut, bunun yanı sıra şehrin herhangi bir yerinde var olan hayvanlar (kedi, köpek, güvercin) burada da barınmakta.

SINIRLAR VE YAKIN ÇEVRE

Parkın askerî müze ile bitişik cephesinin devamında Cemal Reşit Rey Konser Salonu, onun devamında itfaiye istasyonu ve alt sınırına denk gelen hizada ise hâlâ sürmekte olan Lütfi Kırdar Uluslararası Sergi ve Kongre Sarayı inşaatı yer almakta. Bunların karşısında konutlar ve bu cephenin en alt sınırında Şamdan isimli eğlence mekânı yer almakta. Pek çok lüks markanın dükkânlarının bulunduğu, İstanbul'un en varlıklı semtlerinden biri olan Nişantaşı'nda yer alan parkı, Kadırgalar Caddesi'nin aşağısında yer alan Maçka Demokrasi Parkı'nın bir uzantısı olarak görmek de mümkün.

ÖNERİLER VE HEDEFLER

Proje, parkın doğasına, dokusuna, ve barındırdığı kentsel akışlara dair tespitleri takip eden üç ana ögeden oluşacaktır. Bunları “müdahaleler”, “geçici mimari elemanlar” ve “faaliyetler” olarak adlandırıyoruz. Parkın proje grubunun üretimlerine açıldığı süre için yapılacak program dahilinde yapıtlar ve sanatsal faaliyet bu üç ana grupta gerçekleşecektir.

Müdahaleler: Parkta kamusal alan ve kentin ekolojisine dair sorularla ilişkilenerken, yer yer parkın akışında kaybolacak, zaman zaman kendilerini fazlasıyla belirgin kılacak, geçici zaman dilimlerinde farklı mekânlarda çalışacak sanat yapıtlarını içermektedir. Müdahale olarak adlandırılmalarının temel sebebi, sadece nesnel ya da kalıcı bir üretime odaklanmayan ama görsel, eylemsel ve farklı biçimler önerecek yapıtları da bünyesinde barındıracak olmalarıdır. Bu seçki proje koordinatörü, proje ekibi ve davetli sanatçıların önerileriyle şekillenecektir.

Geçici Mimari Elemanlar: Parkın kullanım, akışlar ve yaşamsal analizleri üzerinden kilit noktalara yerleştirilecek bu yapıtlar, bazen tanımlı bir işleve yönelik, bazen de açık uçlu kullanım olasılıklarını davet eden mekânsal öğeler olarak

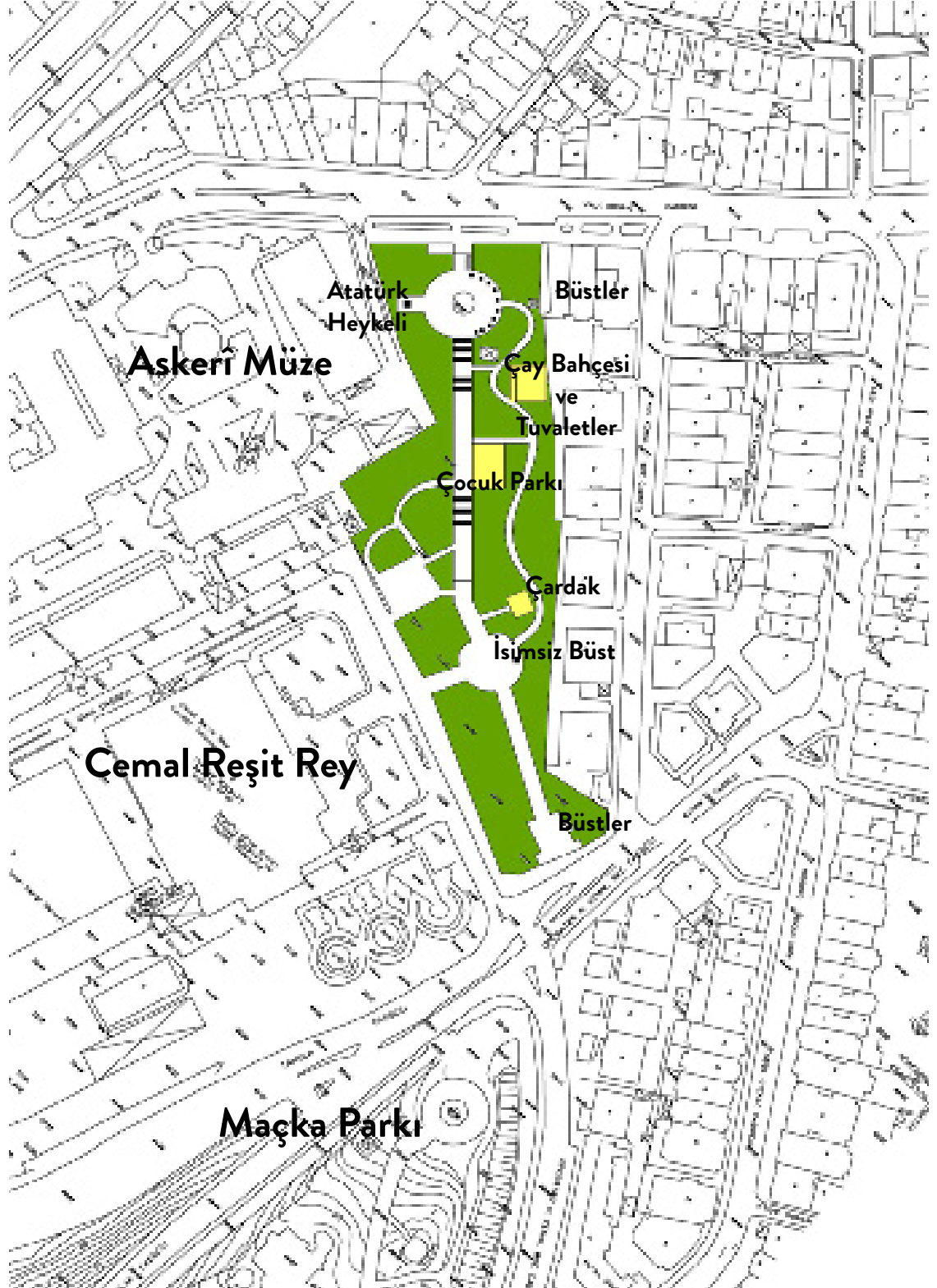
kurgulanmaktadır. İlk öneriler arasında parkın hayvanları için geçici barınaklar önerebilecek heykeller ile farklı faaliyet ve performanslara sahne/destek olabilecek yapılar bulunmaktadır. Bunlar aslında işlev kazanabilen heykeller olarak da adlandırılabilir, zira önemli bir unsur, işlerlerken de kullanılmazken de anlam üretebilecek sanat yapıtları olarak kurgulanacak olmalarıdır. Parkın doğal akışına müdahale etme biçimleriyle projenin temel kaygıları olan “kamusal alanın yaşama dâhil edilmesi” ve “kentin ekolojisi” meselelerine işaret edeceklerdir.

Geçici mimari elemanların kaç adet olacağı, kaçının proje ekibi tarafından, kaçının davetli mimar ve sanatçılar tarafından tasarlanacağı henüz netleşmemiştir.

Faaliyetler (Performanslar): Müdahalelerden farkı, izleyicilere dönük, davetli sanatçıların parkla ve projenin uğraştığı konularla ilgili performatif işler ürettiği tek seferlik etkinlikler olmalarıdır. Sadece görsel sanatlardan değil, müzik ve performansla uğraşan sanatçıların da katkılarıyla geliştirilecek bir program söz konusudur. Performansların parkla ve yerleştirilen geçici mimari elemanlarla ilişkiye girerek kurgulanmaları önemli bir koşul olacaktır.

— Aralık 2009

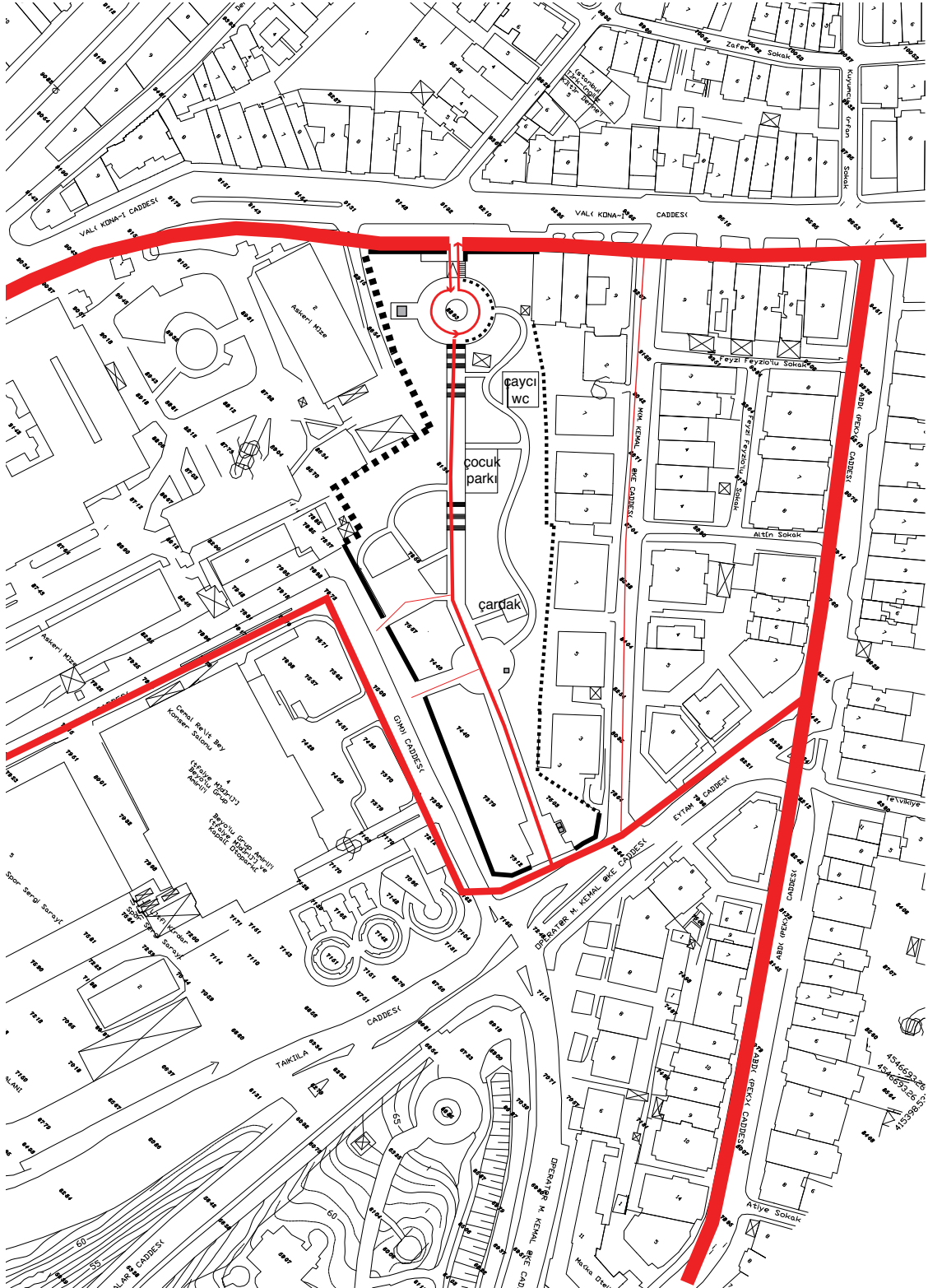

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

Sınırlar

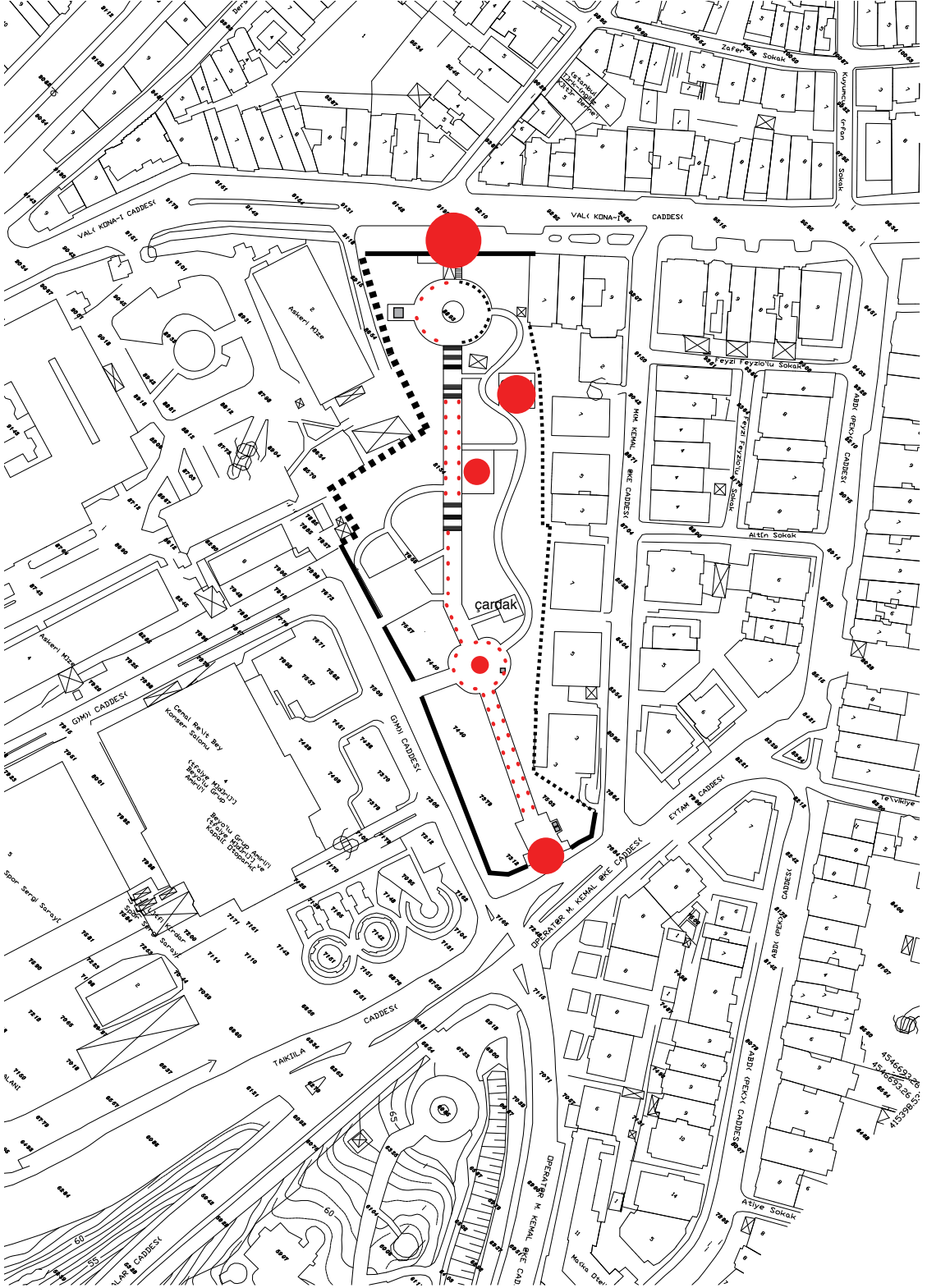

Yaya Akışı ve Yaya Yoğunluğu

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

Yoğunluk Noktaları

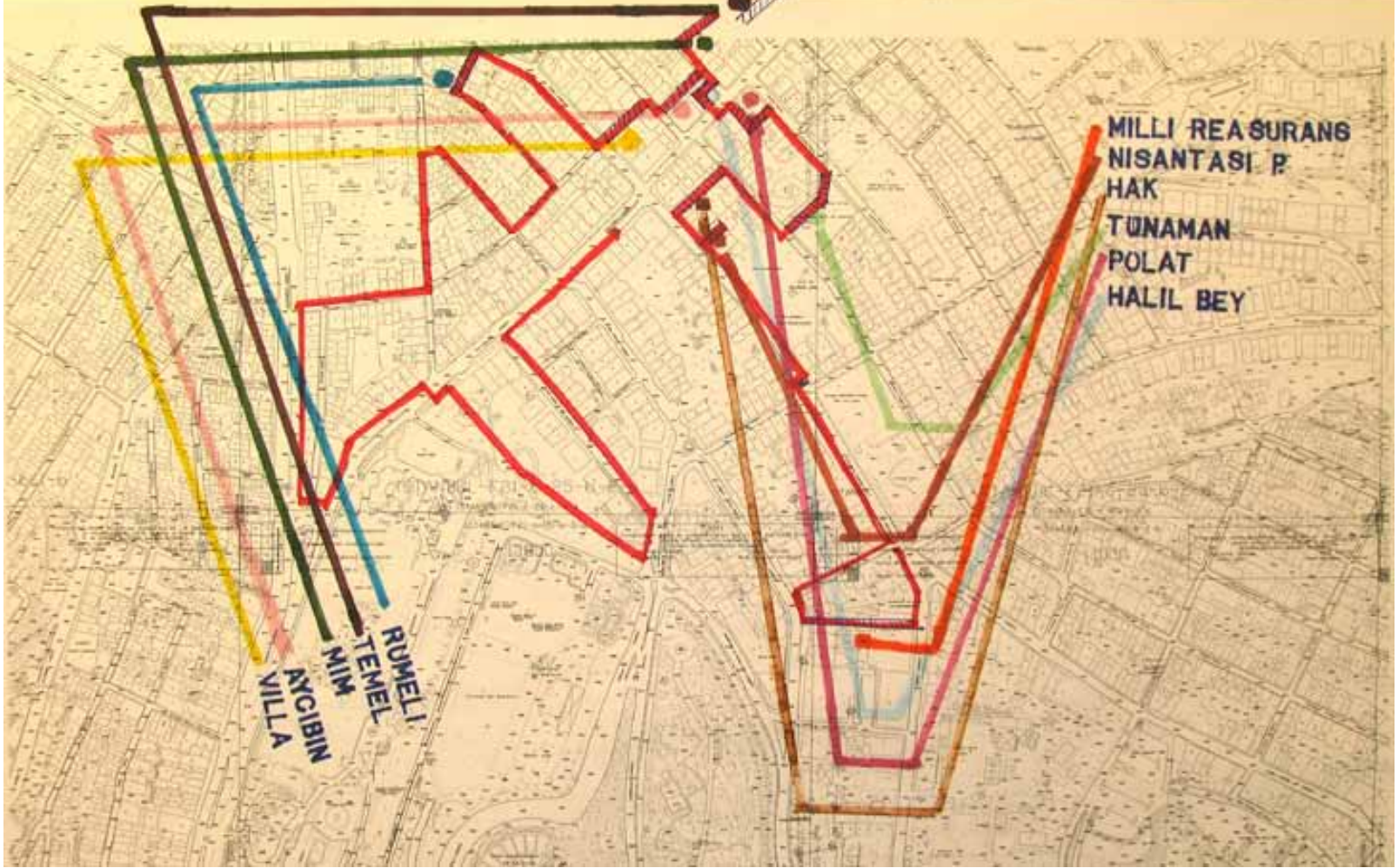
PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

HATIRLAMA II

VASİF KORTUN & CAN ALTAY

Vasıf Kortun: Kaja Pawełek ile yaptığınız, “Rupture and Suture” [Yırtma ve Dikme] başlıklı söyleşide¹ işlerinin mekâna özgü olmadığını, zira birçok kentte benzer durumlar olduğunu söylüyor ve “Aslında işler mekâna özgü ama mekânın ne kadar özgül olduğu sorgulanabilir” diye devam ediyorsun. Bu bağlamda *Park: bir ihtimal* nerede konumlanıyor?

Can Altay: Mekâna özgü olma konusunda anlatmaya çalıştığım, pek çok kentte aslında çok benzeşen süreçler olması; nihayetinde neoliberal durum ve getirdiği kentsel dönüşüme kontra ya da korumacı refleksler... Bir şekilde Varşova, Londra ya da Bolzano gibi başka kentlerde de birçok kere benzer bağlamlara düşmüş buluyorum kendimi; neredeyse kodeksi var, bazı durumlar inanılmaz şekilde birbirine benziyor. Bu sözü *Park*’la ilgili söyleyip söylemediğimden emin

1. Bu söyleşi, Altay’ın 2010’da *My City* [Benim Kentim] projesi kapsamında, Varşova’daki CCA Ujazdowski Castle’da katıldığı konuk sanatçı programında gerçekleştirilmiştir.

değilim ama söz konusu gözlem, mekânların biricikliğini hiçe saymaktansa tekrar eden, ortak baskılara maruz kalan yerlerde kendimi konumlandırmam bağlamında önem taşıyor. Süreklilik açısından söylediğim bir şey bu: “İşler mekâna özgü olsa da, hiçbir yer o kadar özgül değildir.” Neticede yerellik arayışı da, sanat pratiği içerisinden kent mekânlarına yapılan müdahaleler de aslen küreselleşmenin tahakkümü altında.

V.K.: Kendi pratiğinle *Park*’ta oluşan pratik bilgi birbirinden nasıl ayrıştı? Bu tecrübeden neler öğrendin? Genel olarak yaklaşımında, müstakil değer üretmekten ziyade zihninde biçimlediğin; öğelerini seçtiğin, kurduğun, tetiklediğin ve müdahil olduğun süreçler var. Pratiğin farklı pratiklerle iç içe geçiyor, bu pratikler de senin pratiğin içerisinde yer tutuyor.

C.A.: Bunu en iyi *setting a setting* kavramıyla netleştirebiliriz; sadece kendi pratiğimi değil, başka icraatları da kapsayacak bir kavramsal çerçeve

olarak düşündüğüm, 2007'den başlayarak bir hayli peşinde koştuğum bir kavram ve yapma biçimi bu. Tabii ki, benim işim belli bir düzenek oluşturmak olmakla birlikte mekân kurmayı da içeriyor. Yani, bir arada üretime izin verecek veya buna dair bir çağrı/davet içeren bir ortam hazırlamak, ki bu bir sergi olarak da görülebilir, enstalasyon olarak da. Ya da *Ahali* dergisi örneğinde olduğu gibi, -orada kendime editör demişim ama tam da değilim sanki- yine katkılara açılan bir düzenek kurmak. Açtığım alan bana ait gibi gözükse de, dışarıdan katkı ve müdahaleye açık. *Park*'ta da müelliflerin birbirine karışması, karşılıklı olarak bir nevi özerklikten feragat etme durumu var. Bunun ilk denemesi, yine Platform Garanti döneminde gerçekleştirdiğimiz *Normalizasyon 1. 2. ve 3. Taksit*² projesiydi. Enstalasyonda çeşitli sanatçıların işleri ya da işlerinden parçalar, sizin daha önce kurguladığınız grup sergilerini sıkıştırmak, yeniden kurgulamak ve bir enstalasyona dönüştürmek için kullanılmaktaydı. Benim için sergi bağlamı ve (zamansal ve mekânsal) konvansiyonlarıyla boğuşma, bir yandan da işin sınırlarını arama açısından önemli bir dönüm noktasıydı.

V.K.: Broşürdeki künyede kendini “küratör” olarak tanımlamışın, daha önce fark etmemişim;

yapım sürecine dair hazırlık dosyalarındaysa bu tanım geçmiyor. *Setting a setting*'de bir tasarlama ve mekânsallaştırma dürtüsü var, küratörlük böyle bir vazgeçilmez ön kabul içermiyor.

C.A.: Künye kısmında “küratör” kullanımını anımsayamadım. Tahminim, ilk davet o şekilde gelmişti; yani, Platform'un küratöryel bir daveti söz konusu olduğu için o şekilde tutulmuş olabilir. Ayrıca, o sırada Rotterdam Mimarlık Bienali sergilerinden birinin küratörlüğünü yapmanın etkisi olabilir. Benim için öncelikli olan mekânsallık ve o bir arada olma durumunu, ortamı kurgulamak. Bu kendi içerisinde küratöryel olarak nitelenmeyebilir ama sadece mimari veya tasarım da bunu karşılamıyor bence, zira hem organizasyon hem de içeriğe dair karar, katkı ve müdahaleler içeriyordu bu çalışma. Açıkçası bu muğlaklıktan hoşnutum, hatta bir özgürlük denemesi bile sayılabilir; insanların kafası karışıyorsa da bu düzenin sorunu.

2. Bu proje, 2005'te Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi tarafından gerçekleştirilmiştir. “Normalizasyon” kavramının dönemin politik ve sosyal etkileri üzerinden incelendiği proje kapsamında düzenlenen sergilerde Can Altay, Yael Bartana, Mark Leckey, Aydan Murtezaoglu, Phil Collins, Roman Ondak, Solmaz Shahbazi, Wael Shawky ve Jalal Toufic'in işlerine yer verilmiştir.

Belki bu çerçevede, mesleki tanımlarla ilgili sorgulamalarımız daha büyük önem taşıyor. “Sanatçı” en esnek ve geçirgen tabir olmakla birlikte, orada da özerklik tartışması giriyor devreye. Bir ara “denemeci” diye bir tanım üstlenmeyi denedim ama çok tutmadı sanırım, belki zamanla oturur.

V.K.: Konuya mesleki tarif olarak bakmıyorum. Bir yandan, ortama tanıştırdığımız tabirlerin ilk andan itibaren temellük edilemeyeceği yeni bir lügata ihtiyaç var. Öte yandan, bu da zor çünkü “dışarı” yok, dolayısıyla var olanın ötesindeki bir durumun (yani *avangard*’ın) lügatı olmayacak. Yaptığımız, tarih sonrası bir dünyada tarihselleştirme; bundan böyle muğlaklık ve deneysel-lik gibi kavramları kullanabileceğimizden emin değilim. Tam aksine, gayet net bir biçimde tarif etmek, müşterek bilgiyi korumak gerekiyor.

Pawełek ile yaptığınız söyleşide, *Park* projesini kamusal mekânın devlete dair bir nosyon oluşuna müdahale etmek veya meydan okumak için bir çeşit girişim olarak niteliyor ve “Canlıyı yeniden kamuya tanıtmak” diyerek cümleleri tamamlıyorsun. İddialı tarafı bir yana, canlının kendisini kamuya tanıtmayı/hatırlatması

mesela Gezi’de gerçekleşmiş olabilir ama bunun acentası [*agency*] olmak ne kadar mümkündür? *Park*’ın özelliği, mütevazı bir ihtimale dikkati çekmesiydi. November Paynter’la söyleşinde de, *Park* için “Sanatta hak sahipliği, iş birliği, kent ve kamusal alan gibi tartışma konularını bir araya getiriyor ve bunu bayağı ‘ortalıkta’ yapıyor. İstanbul’un merkezinde yer alan bir parkta gerçekleştirilen bu proje aracısız olarak izleyici kitlesi olan halkın içinde gerçekleşiyor. Bu park oldukça küçük olmasına rağmen bir hayli kalabalık ve neredeyse kentin bütününe yansıtan karmaşık bir ekosisteme sahip” diye yazmışsın.³ Ben burada hiç açılmamış “müsamaha gösterilmiş olma” meselesiyle ilgiliyim.

C.A.: Edilgen olmamızı talep eden bir kamusal mekânda etkin olmanın ihtimalleri üzerine bir deneme olduğunu vurgulamaya çalışırken iddialı laflar edilmiş... Aslında parkların temelde rekreasyonel, son derece pasif tüketime endeksli, “çimlere basma” denen bir yer olmaktan çıkarılıp hâlihazırda içinde barınan kedisi, köpeği,

3. Can Altay, *Pigeons are People | Güvercinler İnsan* (Interview 2/4 | Söyleşi 2/4 November Paynter), İstanbul: Art-İst, Kasım 2010.

müdavimi ve de diğer ayrık otlarıyla beraber düşünülmesi gerektiği, bununla kalmayıp başka türlü üretimlere de ev sahipliği yapabileceğinin iddiasıydı bu. Bir nispette bunu başardığımızı ümit ediyorum; gerek civarda domates ekmesine izin verilmeyenlerin bostana müdavim olmasında, gerek adı anılmayan park sakinlerinin sesli rehber kayıtlarında bu görülüyor. Tabii ki, müdahaleyi yaparken kimseden daha kudretli bir aktör olduğumuzu iddia etmiyorum ama kısıtlı bir zaman diliminde de olsa bir acentamız olduğunu kabullenerek bunun getirdiği sorumluluğu üstlenmek gerekiyor.

V.K.: Projenin katılımcılarına giden dosyalar son detayına kadar düşünülmüş. Parkın kuş bakışı görüntüleri, mimari çizim dosyaları, görsel belgelerin üzerine giydirilen işlev şemaları... Bunların yanı sıra parkın beşeri özellikleri analiz edilmiş; demografisi, kullanım tarzları özetlenmiş ve heykeller dahi listelenmiş...

C.A.: Evet, onlar projeye giden süreçteki derslerde katılımcılarla hazırladığımız dosyalar. İster istemez biraz analitik, biraz yukarıdan bakan ama aynı zamanda detayları yakalamaya çalışan bir süreçti. Sadece izlenimsel değildi; kendi pratiklerimizden de biraz uzaklaşıp parkı derinlemesine incelemenin

yollarını aradık. Zaman ve enerjimiz varken her türlü detayı, en geniş anlamda tüm kullanıcıları, parçaları, parkı özgüleştiren öğeleri deşifre etmeye dair bir egzersizdi bu. Hatırlıyorum da, çok “kitabî” ve soğuk bulmuştun bu dosyaları, “akademik” belki de... Sonrasındaki çizim dosyalarını ise, yapacağımız yapısal müdahalelerin sınırlarını görebilmek ve katkıda bulunacaklara karşı en baştan olabildiğince açık olmak için hazırladık. Bir anlamda sınırlar çizmek ya da oyunun kurallarını koyabilmek adına. Bu kulağa çok iyi gelmiyor olabilir ama bir çeşit koreografi söz konusuydu denebilir.

Tüm *setting a setting* sürecinde bu var: Önerdiğimiz bir kurgu ya da bir strüktür, tamamını baştan kestiremeyeceğimiz ama tetiklemeyi arzuladığımız bir dizi eyleme ev sahipliği yapabilir mi sorusu... Bu, bazı tanımlı davranışları çağıran, kısmen de beklenmedik bir şeylere örnek olabilecek bir durum, ucu “yarı açık” bir ortam sunmayı içeriyor. Bağlam ise her zaman önemli bir eş (ya da rakip), ister parktaki kadar açıkta olsun, isterse bir sanat kurumunda; bağlamın parçası olduğu süregelen bir anlatı var. Üretilenler, anlatıya müdahale edebilmek ya da katkıda bulunabilmek için yapılabileceklerle, mevcudun içinde barınma ihtimallerimize dair denemeler.

V.K.: Son olarak, Hüseyin Bahri Alptekin'in *Ben bir stüdyo sanatçısı değilim*⁴ sergisindeki işinin *Park* ile ilişkisini sormak istiyorum. Bu, Hüseyin'in beş yakını tarafından, ona dair yapılan hatırlamalardan biriydi. *Park*'taki enstalasyondan parçaları kullanmıştın. Bunun Hüseyin'le bağlantısı neydi? Bu işi *Park* ile okumak mümkün müdür? Aynı dönemde, Fritz Haeg'in SALT Beyoğlu'nun dördüncü katında kurduğu bahçede de *Park*'tan artakalanlar değerlendirilmişti diye hatırlıyorum.⁵

C.A.: Bunun aslında bir genel, bir de özel cevabı var (umumi ve hususi de denebilir). Öncelikle bu, böyle geçici ama yapısal öğeler içeren projelerin malzeme ve kaynaklarla girdiği ilişki ve bir anlamda bunun maddesel düzlemde sürdürülebilirliğiyle ilgili. *Setting*'lerin belki de hâlen en temel sorunlarından biri, kalıcı olamadıklarından, özellikle malzeme açısından yaşam sonrası [*afterlife*] akıbetleri. Mümkün olduğunca yeniden kullanılabilir parçalara ayrılmalara önem veriyorum. Son dönemlerde, mobilyalaşmaya daha uygun parçalar yaptığım da oldu ama tabii ki bunun da sınırlı bir boyutu var. *Park*'ın kapanışıyla SALT'ın açılışı, zamanlama açısından hayli yakındı. *Ben bir stüdyo sanatçısı değilim* kurumun açılış sergisiydi; yine SALT Beyoğlu'nun en üst katında,

Fritz Haeg'in yenilebilir bahçesi daha kalıcı öğelerden biri olarak kurgulanmıştı. *Park*'tan kalan ahşap parçaların hatırı sayılır bir kısmı bu iki projede yeniden işlevlendirildi. Şimdi bu, işin ayık kısmı ama sarhoş olmak da var hayatta...

Merzbahri: Alemde Kalma (Global Hangover)
Ben bir stüdyo sanatçısı değilim, SALT Beyoğlu, 2011
Fotoğraf: Serkan Taycan

4. Hüseyin Bahri Alptekin'in 2011'de SALT Beyoğlu'nda gerçekleştirilen *Ben bir stüdyo sanatçısı değilim* sergisine Can Altay, Gülsün Karamustafa, Gabriel Lester, Camilla Rocha ve Nedko Solakov'un işleri eşlik etti.

5. Fritz Haeg'in "11 No'lu Yenilebilir Mülk Bölgesel Prototip Bahçe"si, 2011 ile 2016 yılları arasında SALT Beyoğlu'nun dördüncü katında yer aldı.

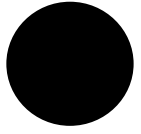
*Merzbahri: Alem den Kalma (Global Hangover)*⁶, erken kaybettiğimiz dostumuz Hüseyin'in anısına 2011 yılında ürettiğim bir enstalasyondur. Üç adacıktan oluşan bu mekânı, bir nevi diriltme ya da çağırma ritüeli olarak hayal ettim hep. *Park*'taki yaşamı sona eren ahşap tüneği parçalara ayırıp Hüseyin'e dair olduğuna inandığım bazı jestlerle harmanlayarak altüst etmeyi amacım. Çatal bir çubuğun ucunda durmaksızın dönen plastik toplar [*spin*], titreşim hâlindeki yerkürecikler [*tremors*] ve pleksi levhalarla işlevi bozup daha *heterotopik* bir alan açmaya çalıştım sergi içerisinde. Belli bir süre kullanılmış olmanın izlerini taşıyan, oksitlenmiş bu parçalara bir nevi yeni bir hayat üfleme çabası da diyebiliriz. Bunu, *Normalizasyon* projesiyle başlayan, sanat yapıtlarını yeniden anlamlandırma denemelerimin -yine işlev ve anlam arasında bir boşlukta- devamı olarak okumak da mümkün. Tüm sergiler gibi ölümlü olacağını bile bile tabii.

— Aralık 2016

6. “Küresel mobilite”, “hangover”, “spin” “tremor” ve “heterotopya”, Hüseyin Bahri Alptekin'in işleri ve konuşmalarında kullandığı kavramlardandı.

BİLEŞENLER

PARK: bir ihtimal

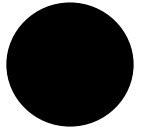
Mayıs 2010 – Ocak 2011

Nişantaşı Cumhuriyet Parkı

Can Altay, Nils Norman,
Ceren Oykut, Sinek Sekiz

Onur Ceritoğlu, Özgür Atlagan,
Ateş Uçul, Nihan Somay,
Elif Kılıç, Future Anecdotes

'PARK: bir ihtimal' Garanti Bankası'nın desteğiyle
gerçekleşmektedir.

bir ihtimal

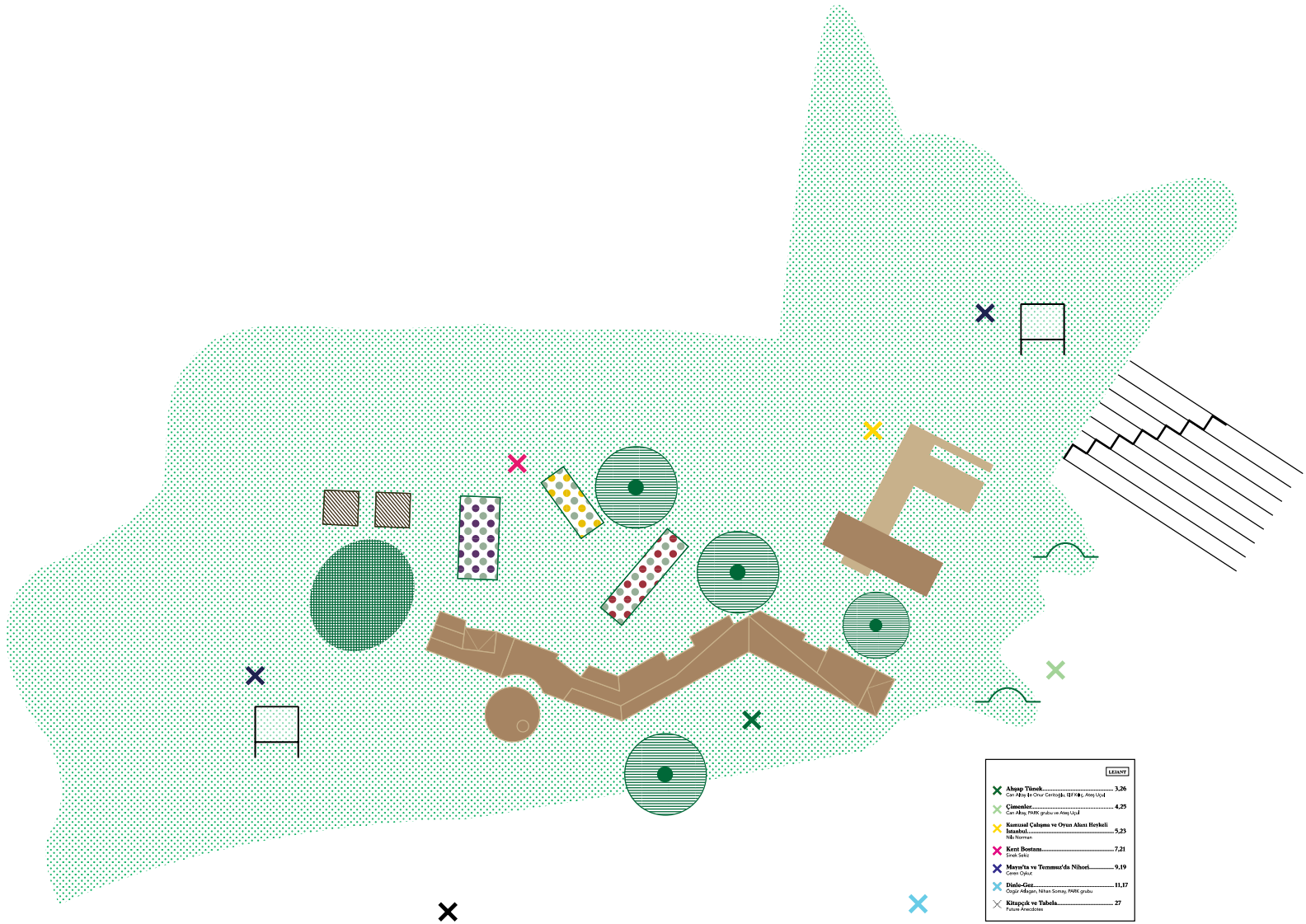
PA

RK

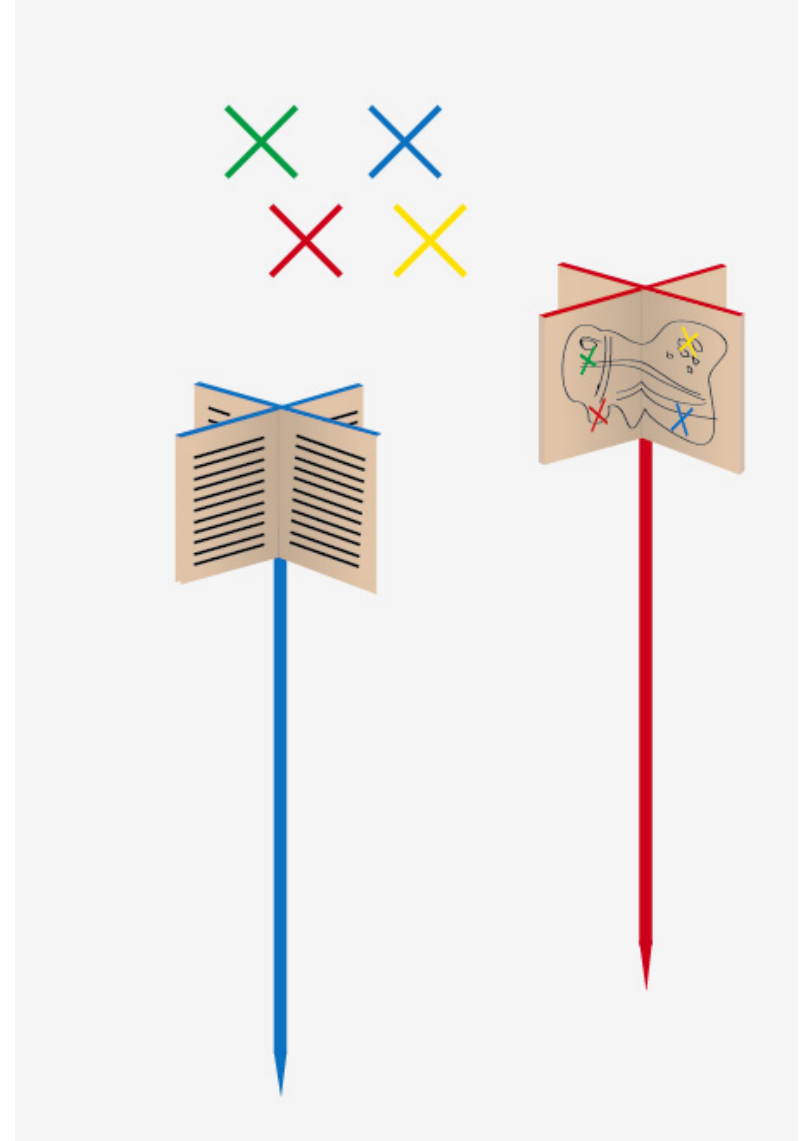

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

FUTURE ANECDOTES

Öncelikle bizden istenen, projenin kimliği ve iletişim materyalini tasarlamamızdı. Çıkış noktamız uygulamaları ve tasarım için gerekli iş yükünü minimize etme fikri etrafında oluştu. Mevcut bilgiyi içinde barındıracak ve bunu izleyiciye aktarırken parktaki işaretlerin ve sergi grafiklerinin de yerini tutacak bir kitapçık tasarlamaya karar verdik. Elinizde tuttuğunuz nüsha, parkta poster ve tabela olarak kullanılan malzemeyle aynı baskıdan çıkmıştır.

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

Fotoğraf: Laleper Aytek

AHŞAP TÜNEK

Can Altay ile Onur Ceritoğlu, Elif Kılıç, Ateş Uçul

Kullanıldıkça anlamlanan, üzerinde barınılabılır
bir sınır üreten heykel/mimari eleman/park
mobilyası *Ahşap Tünek*.

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

Fotoğraf: Eren Aytuğ

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

Fotoğraf: Laleper Aytek

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

Fotoğraf: Laleper Aytek

ÇİMENLER

Can Altay, PARK Grubu ve Ateş Uçul

Parkın belirli kaldırım alanlarını çimenle kaplama düşüncesi, sınırları kaldırma veya hatırlatma fikrinden doğdu. Parktaki dolaşım alanları ile yeşil alan arasındaki keskin farklılık, böyle bir müdahale için temel zemini oluşturuyor. Çimenler, yeşil alanlar ve kaldırım taşlarının birbiri üstünde hiyerarşi kurmasını engellemenin yanı sıra önerilen tümseklerle farklı kullanım alanları da doğurabilir. Ayrıca “Çimlere basmayınız” uyarılarıyla büyümüş kuşaklara inat; çimleri yürüyüş yoluna taşıran, park içi sınırları kısmi de olsa hiçe sayarak, ziyaretçilerin ana dolaşım aksıyla ilişkilerini ve parkın içindeki insan akışını etkilemektedir.

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

NILS NORMAN

Kamusal Çalışma ve Oyun Alanı Heykeli İstanbul

Karşısında durduğunuz *Kamusal Çalışma ve Oyun Alanı Heykeli İstanbul* adlı heykel, Londralı sanatçı Nils Norman tarafından tasarlanmıştır. Kamusal açık alanlar için bir oyun/çalışma birimi prototipi olan bu yapı kompost ünitesi, ocak ve çatısında bulunan bir ekim alanına sahiptir. Bir bakıma yeni bir makinedir.

Tasarım bünyesinde beş ana kavramı barındırmaktadır. Bunlar, oyun, çalışma mekânının organizasyonu, Kendin-Yap ekotasarım, savunmacı sokak mobilyası ve kamusal alandır. Yeni bir tür yaratıcı endüstri çalışma birimi, kamusal heykel ve sokak mobilyası için absürt bir prototip yaratılmaktadır. Çalışma alanını kamusal alana genişletirken modern fabrika uzamını parkın kamusal uzamıyla birleştirmektedir.

Yaratıcı endüstri çalışma alanlarındaki yenilikler, geleneksel kamusal alana ait olan pazar yeri, sokak, bulvar gibi alanları taklit ettikçe, şehrin kapalı ve özelleşmiş alanları da giriş kapıları/nizamiye, gözetleme, kontrollü kullanım, kuralcı eğlence alanları ve üretken aktivite sahaları gibi

kavramlarla fabrikanın tasarım ve koşullarını yeniden üretmektedir.

İş arasında kalan ve kârın unsurları olan anları, yani molalar, yemek yerken harcanan dakikalar, eve yürürken, hafta sonları, sigara araları ve aileyle geçirilen vakitleri yakalamak ve arttırmak için yeni bir alan ve tasarım gerekmektedir. Değer artışı için yaratıcılığı ve serbest zamanı, aktivitelerini ve alanlarını çevrelemek bir bakıma.

Yapının bir tarafında “Kompost” kelimesini göreceksiniz, bu alana “Sosyal Etkileşim Rampalı Kompost Masası” adı verilmiştir. Bu masanın altında emekleyerek içinden geçebileceğiniz parçalara ayrılmış bir tünel bulunmakta.

Öbür uca emekleyin. Ayağa kalkın ve yapıyı karşınıza alın... Geri dönüştürülmüş bir yağ bidonundan yapılmış ocağı göreceksiniz. Çok verimli ve düşük maliyetli olan bu açık hava ocağı tahta artıklarının yakılmasıyla yemek pişirmek ve ısıtmak için gerekli ısıyı sağlar.

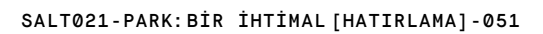

Kafanızın üzerindeki saksıda rahatlatıcı ve meditatif bitkiler büyümektedir. Pek çok bitki ve kamusal sanat işleri gibi bu bitkiler de fazla fiziksel ilgi gerektirmeyen az bir bakımla yetinirken küçük bir oranda olsa da çevresini zenginleştirip yerel varlıkların değerini arttırmaktadır. Önünüzde duran bu yapı gibi, kamusal sanat ve yeşillikler bir aidiyet hissinin sağlanmasında yardımcı olurlar; şehir plancılığı tabiriyle, denetimin (kontrolün) sembolik göstergeleridir. Belli ki biri burayla ilgilenmekte ve o biri şu an sizi izliyor olabilir. Sıra dışı bir şey yaparak bunu anlayabilirsiniz. Bazı şehir merkezlerinde, fotoğraf çekmek, koşmak, iki kişiden fazla insanla grup oluşturmak veya aylakça gezinmek gibi davranışlar “normal” dışı kabul edilerek şüpheyle yaklaşılan hareketler olarak algılanmaktadır.

Kamusal sanat “kendini savunabilen sosyal dokunun fiziksel ifadesinin” bir diğer örneğidir. Sanat, alanların meşru bir kullanımını teşvik ederken uygunsuz olanlara engel olabilecek bölgesel bir işaret halini alır. İstenmeyen, atıl ya da alanın değer üretimine muhtemelen zarar verebilecek olarak nitelendirilen insanlara karşı psikolojik bir caydırıcı vazifesi görürken “doğru tarz insanlar”a açıktır. Lütfen bir süreliğine oturup,

çevrenizdeki parkın keyfini sürmekten veya bilgisayarınızı açıp çalışmaktan çekinmeyin.

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

Fotoğraf: Laleper Aytek

Fotoğraf: Eren Aytuğ

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

Fotoğraf: Laleper Aytek

SİNEK SEKİZ

Kent Bostanı

Sinek Sekiz olarak *PARK: bir ihtimal* projesinde, belirlenen bir alanda domates, patlıcan, biber, salatalık, mısır, fasulye, bamya, marul, dereotu yetiştiriyoruz. Bu projedeki amaçlarımız, (a) yerel tohumlarla tarım yapan çiftçilerden gelen tohum ve fidelerle kent içinde sebze üretmek, (b) parkın kendi atıklarının bu gibi üretimler için değerlendirileceği sistemler oluşturmak, (c) bu süreçte doğal yetiştirme yöntemlerini kullanmak, (d) kent içi tarım fikriyle parklar ve benzeri kamusal alanlardaki üretim olasılıkları üzerine yeni sorular önermektir.

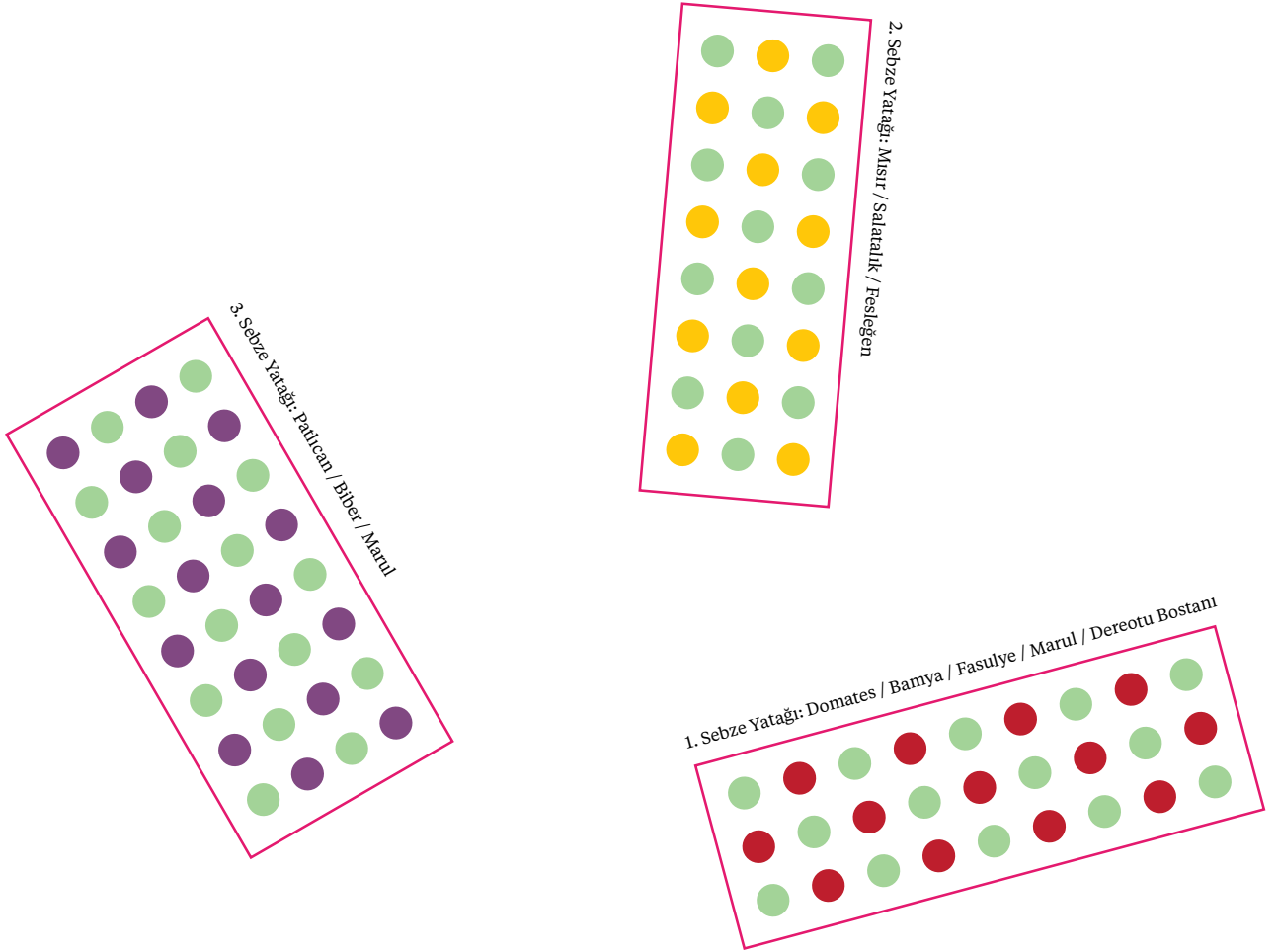
Bu amaçlarımızı gerçekleştirmek için ilk olarak yükseltilmiş sebze yatakları oluşturduk ve yatakların içini topraktan ve organik madde çürüntüsü olan komposttan oluşan bir karışımla doldurduk. Fidelerimizi bu yataklara diktik. Sebzelerin gelişim süreçlerini aksatacak veya engelleyecek zararlılara karşı kadife çiçekleri, dereotları ve fesleğenleri de yataklara ekledik. Bu bitkiler hem kök sistemlerinden salgıladıkları özlerle sebzelerin hastalıklara karşı direncini arttıracak hem de kokuları sayesinde ürün

zararlılarıyla beslenen böcekleri cezbederek bu mücadelede kimyasal madde kullanılmasına gerek bırakmayacak. Sebze yataklarının hemen yanında ise parkta kesilen çimenler, dökülen yapraklar, yenen yemeklerin artıkları gibi organik maddelerin biriktirilerek, aylar sonra humuslu ve verimli bir toprağa, yani komposta dönüşeceği alanlar oluşturduk.

Bahsi geçen süreçlerde projeye ya da parkla çok çeşitli seviyelerde bağ kuran kişilerden büyük ilgi ve destek gördük. Bu sayede tek başımıza üstesinden gelemeyeceğimiz birçok işi kısa sürede ve kolaylıkla halletmiş, aynı zamanda gıda üretimi konusunda bildiklerimizi ve öğrendiklerimizi mutlulukla paylaşmış olduk. Mahalle sakinlerinin, parktan gelip geçenlerin, projeye destek olmak isteyen gönüllülerin ilgi ve sevgisiyle büyüyecek olan sebzeler, bu alanın kamusallığına, parkların da farklı üretim biçimlerine ev sahipliği yapabilmesi olasılığına dikkati çekebilirse kendimizi amacımıza ulaşmış sayacağız.

PARK: BİR İHTİMAL [HATIRLAMA]

BOSTAN EKİM ŞEMASI

1. Sebze Yatağı

8 Domates, 10 Bamyı, 10 Marul, 4 Fasulye, 5 Fesleğen, 8 Kadife çiçeğı, 8 Dereotu

2. Sebze Yatağı

8 Salatalık, 20 Mısır, 4 Fesleğen

3. Sebze Yatağı

15 Biber, 25 Patlıcan, 28 Marul, 4 Kadife Çiçeğı

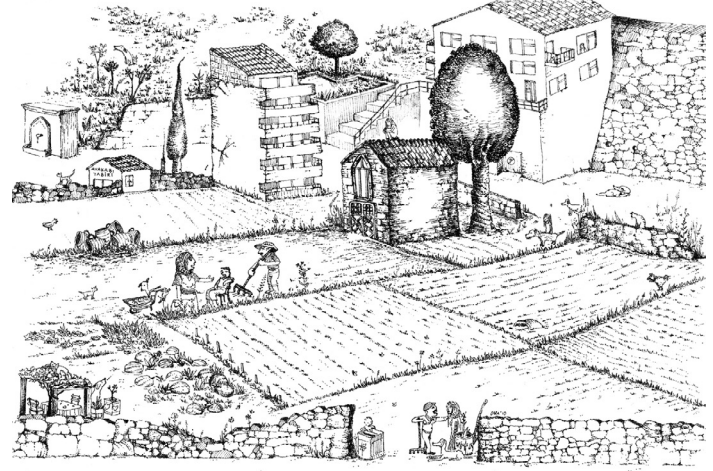
Fotoğraf: Eren Aytuğ

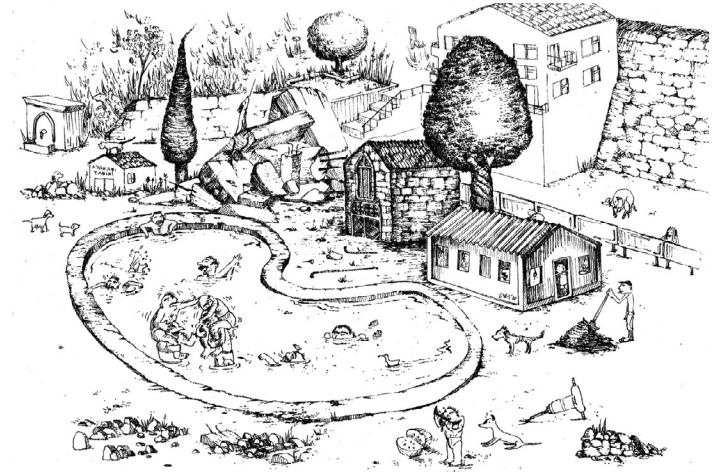
CEREN OYKUT

Mayıs'ta ve Temmuz'da Nihori

Ceren Oykut bu sergide İstanbul ile ilgili yaşadığı ilk kentsel dönüşüm travmasını konu ediyor. Çocukluğunu geçirdiği Yeniköy'deki Türkbostan sokağa adını veren devasa bostanın iki-üç katlı villalardan oluşan bir sitenin yapımı için bir yaz mevsiminde bir anda yerle bir edilmesine ve inşaatta çalışan bir işçinin yaz sıcağında serinlemek için girdiği havuzda boğulup hayatını kaybetmesine tanık olmuş. Hâlâ sık sık ziyaret ettiği bu sokağın bütün bunlara rağmen daha da güzelleşmiş olması ve yaşamış olduğu apartmanın yanındaki boş arsanın, İstanbul Boğazı'na has çeşitli bitki türleri ile eskisi gibi duruyor olması ise belki de Ceren Oykut'un bu sergideki çalışmasını değişik başlıklar altında devam ettirebilmesine sebep olacaktır.

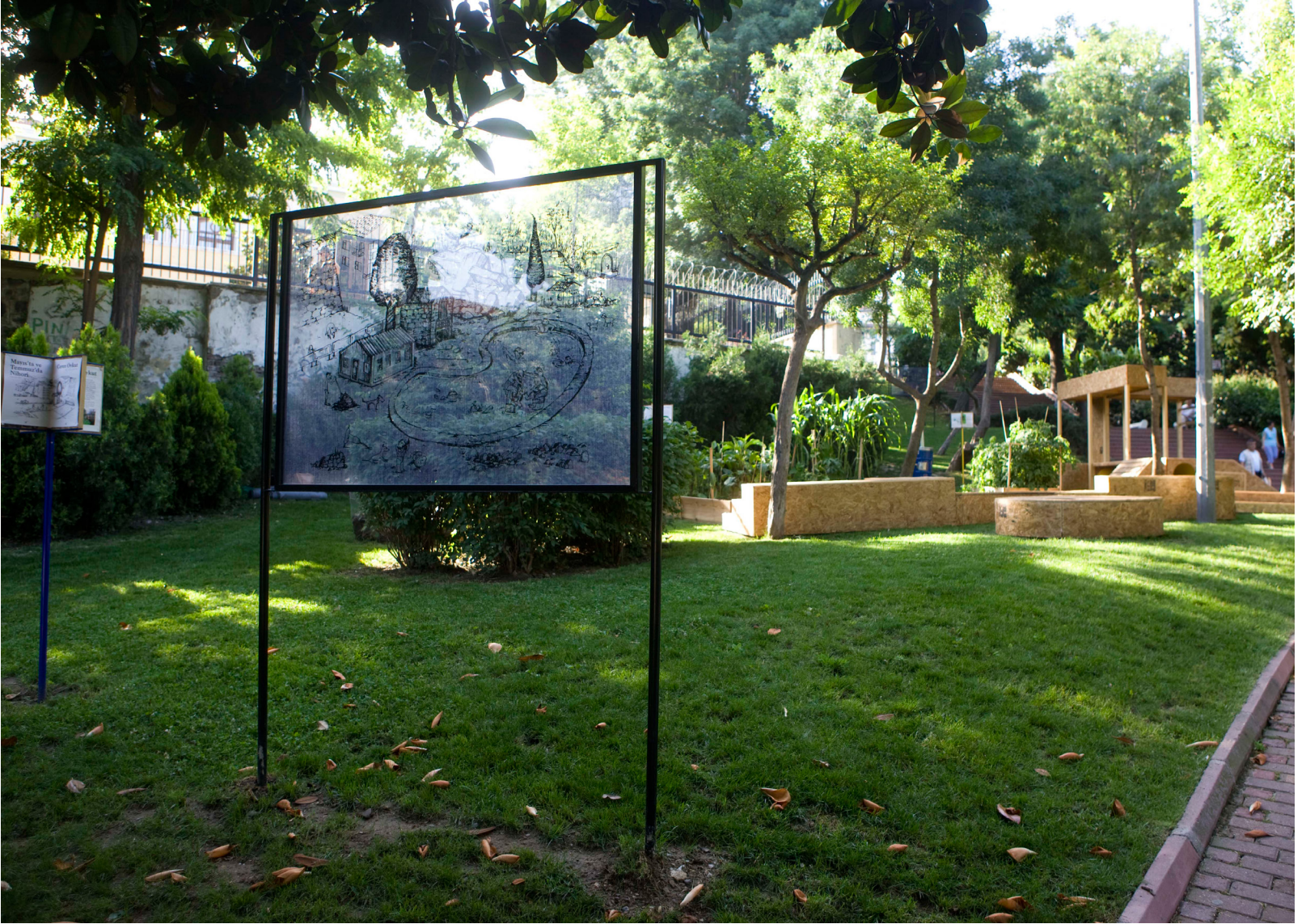
Mayıs'ta Nihori, 2010

Temmuz'da Nihori, 2010

Fotoğraf: Eren Aytuğ

Fotoğraf: Laleper Aytek

DİNLE-GEZ

Özgür Atlagan, Nihan Somay, PARK grubu

Parkı olduğu gibi yaşayanların, parktan geçenlerin, gelip geçenlerin hikâyelerini dinleyerek parka yeniden bakabileceğiniz *Dinle-Gez*.

Pek çok farklı sosyal gruba mensup kişilerin oluşturduğu park kullanıcılarından bir kısmının ses kayıtlarını bir araya toplayan *Dinle-Gez*, mp3 oynatıcılar vasıtasıyla bu kayıtları dinlerken Nişantaşı Cumhuriyet Parkı içerisinde gezinmeyi mümkün kılmakta. Bu kayıtların sahiplerinin kimisi parkta çalışmakta, kimisi burada ikamet etmekte, kimisi gündelik etkinliklerini sürdürmekte, kimisi ise sadece gelip geçmekte.

Asıl amaç, bu sosyal çeşitliliği şehrin pek çok yerinden daha iyi bir şekilde bünyesinde barındıran parkın kolektif bilincine dair ipuçlarının takip edilebilmesine yardımcı olmaktır.

Ses Kayıtları Parça Listesi:

- 1. Çakır – Kuş Yemi Satıcısı [03:08]
- 2. Aydın Özdoğan – Çay Bahçesi Sahibi / Girişimci [04:02]
- 3. Nevin Pakalın – Konferans Katılımcısı [01:50]
- 4. Yıldız Hanım – Nişantaşı Civar Sakini [02:04]
- 5. Onur Gökhan Gökçek – Balet & Mine Kaplangı – Felsefe Mezununu [02:59]
- 6. Ömer Özyurt – Maden Mühendisi / Park Sakini & Hasan Can – Park Sakini [03:51]
- 7. Türkan ve Mert Muhammed – Civar Sakini [03:04]
- 8. Nikolay Kasarenko – Köpek Eğitmeni ve Gezdiricisi [08:12]
- 9. Nils Norman – Sanatçı [04:20]
- 10. Defne Koryürek söyleşisi / Sinek Sekiz'den İrem Tütüncü soruyor [27:25]

ALINTILAR

1. Çakır – Kuş Yemi Satıcısı [03:08]

Kar yağarsa, yağmur yağarsa burada değilim ama diğer günler buradayım. İşte selpak, diş fırçası, kuş yemi, sakız, topitop, aklına ne gelirse var. Ama tabii şu anda işler durgun; durgun olduğu için de insanın neşesi olmuyor.... Ama işte çorbamız kaynıyor.

2. Aydın Özdoğan – Çay Bahçesi Sahibi / Girişimci [04:02]

Onlar bana kalmış bir şey, ben kendi imkânlarımla bir şeyleri güzel bir seviyeye getiriyoruz. Nostalji, otantik olsun, insanların haz duyabileceği, işte sanat müziği gibi... Öyle şeyleri sevdirmeye çalışıyoruz...

3. Nevin Pakalın – Konferans Katılımcısı [01:50]

Bu parkı geçiş için kullanıyoruz ama bir nefes imkânı oluyor. En azından yeşilliklerin kokusu, hani taze kesilmiş çimler olursa daha da hoş oluyor.

4. Yıldız Hanım – Nişantaşı Civar Sakini [02:04]

Çocuklarımız küçükken çıkardık, bir dolaşırdık.

Ama son senelerde bakım daha iyi. Ama dediğim gibi, seneler geçtikçe kırsal kesimden çok gelişti, dolayısıyla ortam değişti.

5. Onur Gökhan Gökçek – Balet & Mine Kaplangı – Felsefe Mezunu [02:59]

Milyonlarca alışveriş merkezi yapılıyor, bilmem ne... Bunlar yapılacağına bir tane kocaman bir park olsun! Yok yani, var mı? Siz biliyor musunuz?

6. Ömer Özyurt – Maden Mühendisi / Park Sakini & Hasan Can – Park Sakini [03:51]

Yaklaşık 35 yıldır bu parktayım. Üniversiteyi kazandım 75 yılında, ondan önce geliyordum; geldim arkadaşlarımı tanıdım, içkiye alıştım, kız sevdim, kara sevda oldum, gençtim, 20 yaşındaydım, derken bu alemin içine daldım, daha da çıkamıyorum. Genelde burada kalıyorum, bazen tabelacılar da ressamlık yapıyorum, tabelacılar da yatıp kalkıyorum, kavga ettiğim zaman geliyorum parka... Yani şu 65 kiloyu, 70 kiloyu bir yerde yatırmaya çalışıyorum. Türkiye’de yaşamaya çalışıyorum daha doğrusu. Ne buluyorsam onu yiyorum, istediğimi değil, banyoya ihtiyacım

olduğunda değil ne zaman bulursam yapıyorum, yani lüks bir yaşam seçtim kendime.

7. Türkan ve Mert Muhammed – Civar Sakini
[03:04]

Patlıcan diktim, fesleğen diktim... İrem Abla bana “Domatesler çıktığında, büyük bir tanesini sana vereceğim” demişti, “...çünkü senin de bize yardımın dokundu”.

8. Nikolay Kasarenko – Köpek Eğitmeni ve Gezdiricisi [08:12]

Ben Moldova’da polislik yapıyordum. Sonra okula gönderdiler, çünkü yetenek vardı. Hayvanlarla yakındım, at yetiştiriyordum. Okulu bitirdim, çalıştım, K-9 verdiler. Şu an yanımda o köpek, onunla bitirdim. Birinci oldum Moldova’da. Sonra dedim “Ne kadar çalışsam polislik de zor”, biraz İstanbul’u göreyim dedim.

9. Nils Norman – Sanatçı [04:20]

Önümüzde duran bu yapı gibi, kamusal sanat ve yeşillikler, bir aidiyet hissinin sağlanmasına yardımcı olurlar. Şehir plancılığı tabiriyle denetimin,

kontrolün sembolik göstergeleridir. Belli ki biri burayla ilgilenmekte. Ve o biri şu an sizi izliyor olabilir. Sıra dışı bir şey yaparak bunu anlayabilirsiniz.

10. Defne Koryürek söyleşisi / Sinek Sekiz’den İrem Tütüncü soruyor [27:25]

İ: Gıda niye bir mesele hâline geldi?

D: Eteği de olsa, başörtüsü de olsa, çıplak da dolaşıyor olsa insanların aç oldukları zaman dert ortaktır.

İ: Hızlı bir şekilde gerçek gıdanın yerini diğer gıdalar kaplıyor ve insanlar sadece son ürünü gördüğü için “Buymuş, her zaman da buydu” diye bir fikre kapılıyorlar.

D: İnsanın zekasını çok hafife almak olur diye düşünüyorum bunu, çünkü atom bombasının ne kadar korkunç bir şey olduğunu anlamak için her dakika atom bombası patlatmamız gerekmiyor... Gıdamız yüzünü görmediğimiz bir bürokrata, kelimelerine hâkim olmadığımız bir mevzuata bırakılamayacak kadar önemlidir. Gıdanızı ancak yüz yüze baktığınız birinden alabilirsiniz.

PARK: bir ihtimal

Mayıs 2010-Ocak 2011

Nişantaşı Cumhuriyet Parkı

Küratör: Can Altay

Davetli sanatçılar: Nils Norman, Ceren Oykut, Sinek Sekiz

Proje ekibi: Özgür Atlagan, Onur Ceritoğlu, Elif Kılıç, Nihan Somay, Ateş Uçul

Grafik tasarım: Future Anecdotes

Uygulama

Ahşap işleri: Eksen Orman Ürünleri

Altyapı: Yes Dekorasyon

Metal işleri: Kılıçsan Demir Doğrama

Çimen peyzaj uygulama: Ortaköy Fidanlığı

Bostan yatakları: Best Dekorasyon

Basılı malzeme: Linomat Ofset

Teşekkür: Bülent Altay, Suat Can Beldek, Cem Birdir,

Nazlı Çakıroğlu, Ilgı Çandar, Cumhur Denizkıran,

Didem Erk, Lara Fresko, Esin Işın, Merve Kılıçer,

Pınar Koçak, Vasıf Kortun, Engin Öncüoğlu, Aydın Özdoğan,

Öykü Özsoy, Nihan Taşbaşı, Ahmet Tolun, Atalay Tügel,

Cevdet ve Fatma Türk, Yiğit Yüksel, Beyoğlu İtfaiye Grup Amirliği,

SINPA, Şişli Belediyesi, tüm park çalışanları ve park sakinleri.

PARK: bir ihtimal Garanti Bankası'nın desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

2017 SALT/Garanti Kültür AŐ (İstanbul)
ISBN: 978-9944-731-52-2

Bu yayın Creative Commons lisansı kapsamındadır.
Tüm kopyalarında yazar, editör ve yayıncılarının belirtilmesi,
hiçbir kopyasının ticari ortamda kullanılmaması ve özgünlüğünün
korunması şartıyla kullanılabilir.

Yayıma hazırlayan: Can Altay ile Vasıf Kortun ve Merve Elveren
(SALT Araştırma ve Programlar)
Tasarım: Project Projects
Uygulama: Atay İlğ n ve Gamze Cebeci (SALT Araştırma ve Programlar)
Kapak görseli: Can Altay, 2010

 neri/düzelti gönderimleri
ve iŐ birliğı teklifleri için:
eyayin@saltonline.org

SALT
Bankalar Caddesi 11
Karaköy 34420 İstanbul
saltonline.org

